

ԳԱՂՏՆԱԼԵԶՈՒՆ (ԾՏԻ ԼԵԶՈՒՆ) ՈՒ ՆՐԱ ԴԵՐԸ
ՀՆԶՈՒՅԹԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՄԵԶ

«Ծտի լեզուն» հայերենի վրա հիմնված գաղտնալեզու/բառախաղ է, որի հնչյութաբանական վերլուծությունը հիմնավոր վկայություն է տալիս հայերենի վանկերի ներքին ստորակարգական կառուցվածքի, վանկատման գործընթացում վանկի ենթաբաղադրիչների միջև որոշակի հարաբերությունների, ինչպես նաև լեզվի ուղղափառ-չափական կառուցվածքի մասին:

Լեզվական խաղերն ու գաղտնալեզուները կամ այսպես կոչված՝ *լուղլինգները* (չատիներեն *ludus* «խաղ» և *lingua* «լեզու» բառերից) հենց այնպես չեն ստեղծվում: Դրանք կիրառում են այն լեզվին (կամ հիմք-լեզվին) բնորոշ քերականական կանոններն ու սկզբունքները, որից ծագել են: Այսպիսով, ստեղծելով բազմատեսակ հերթագայություններ ու լեզվաբանական համատեքստեր, որպիսիք սովորաբար լեզվում չեն հանդիպում, «գաղտնալեզուները հաճախ կարևոր տեղեկություն են հաղորդում տվյալ լեզվի կամ, ընդհանրապես՝ լեզվի վերաբերյալ»¹:

Գաղտնալեզուներում արձանագրվող որոշակի հերթագայություններն ու տեսական բացատրություններն այն մասին, *թե ինչու են գաղտնալեզվի կառույցներն ընդունում հատկապես այս կամ այն ձևերը, և թե ինչպիսին են լինում հնչյութաբանական մոտեցումները այդպիսի համակարգերում*, տեսաբաններին շատ բան կարող են հուշել հիմք-լեզվի ոչ-զծային արտահայտությունների, չափական կառույցների, առոգաբանական գործողությունների և էլի շատ այլ լեզվաբանական իրողությունների մասին: Բազեմիլը գտնում է, որ լուղլինգները մարդու լեզվական ներունակության անբաժանելի մասն են կազմում և, որպես այդպիսիք՝ կազմում են նաև լեզվաբանության տեսության բաղկացուցիչ մասը²:

Գաղտնալեզուն, որը քննարկվում է տվյալ հոդվածում, հատկապես հետաքրքրական է այն առումով, որ այն՝ ի տարբերություն մի շարք այլ գաղտնալեզուների (անգլերենի վրա հիմնված Gibberish, Ubbly Dubby, Obbish,

¹ Walter M. A. (2002) Kalaam, Kalaarbaam: An Arabic Speech Disguise in Hadramaut. *Texas Linguistic Forum* 45

Proceedings of the Tenth Annual Symposium about Language and Society—Austin, April 12-14:178):

² Bagemihl, B. (1995) Language games and related areas; in: *Handbook of phonological theory*, ed. J. A. Goldsmith, Blackwell publishers: 711)

Pig Latin, Ibenɡliʃish, ֆրանսիական Verlan, արաբական Hadramaut, ռուսական ՂցիՌոբՍՌո և այլն), միայն որոշակի սոցիալական կամ տա-րիքային խմբի չի պատկանում: Նրանով «խոսողների» տարիքը տարածվում է դպրոցահասակ երեխաներից մինչև մեծահասակներ ու նույնիսկ՝ ծերունիներ (հաճախ անգրա-ճանաչ): Զննարկվելիք գաղտնալեզվի իմֆորմանտները ծագումով Արարատ-յան դաշտավայրի գյուղերից են: Ըստ նրանց տեղեկության՝ «ծտի լեզուն» իրենց գյուղական համրության բանավոր մշակույթի բաղկացուցիչ մասն է կազմում³: Այս «լեզվով» խոսելու վերաբերյալ բացահայտ հրահանգներ կամ կանոններ չկան (նկատի առնենք «սովորողների» տարիքային տարբերություն-ներն ու գրաճանաչության աստիճանը): Լուղիները յուրացվում է պար-զապես լսելով և հետագայում հաղորդակցության մեջ ընդգրկվելով:

«Ծտի լեզուն» հիմնված է կանոնավոր հայերեն խոսքի վրա: Ինչպես անգլե-րենում Sbbv Dubby-ն կամ Ibenɡliʃish-ը, այս լուղիներն էլ բանեցնում է պարբե-րական ներածանցման (Iterative infixation) մեխանիզմը⁴. /ըգ/մասնիկը գետեղ-վում է վանկասկզբի և հանգի միջև: Վանկում գետեղման հատկապես այս տեղը պայմանավորված է հետևյալ իրողությամբ. այն կառուցվածքային փոփոխու-թյունները, որոնք հաշվի են առնում վանկասկզբի ու հանգի ամբողջականու-թյունը, ավելի հեշտ են յուրացվում, քան այնպիսիք, որոնք չեն «հար-գում» դրանք⁵: Եեշտն ընկնում է գետեղման տեղին հաջորդող վանկի վրա: Այսպես, -ըգ- մասնիկը գետեղվում է յուրաքանչյուր միջուկից առաջ՝ կազմելով (C)ըգV վանկեր: Վերջիններս, իրենց հերթին ստանում են (C)ըգV՝ձևը.

(5) Դիմք-լեզվի բառ	Ներածանցի	գետեղում	Գաղտնաբառ
	(C)ըգV		(C)ըգV՝
մորի	մը.գո.րը.գի		մը.գո՝.րը.գի՝
ամառ	ը.գա.մ ը.գառ		ը.գա՝.մ ը.գա՝ռ

Վերլուծության արդյունքներից երևում է, որ այս լուղիները խիստ պարտա-դիր չափական պայման է սահմանում ելքային ձևերի վրա: Խոսքն, ըստ

³ Դետևաբար, հաղորդակցության ընթացքում նրանց կողմից *գրավոր խոսքի* մանիպուլյա-ցիաները ամենայն հավանականությամբ պետք է բացառել:

⁴ Shu Yu, A. C. L. (2008) On Iterative Infixation. Proceedings of the 26th West Coast Conference on Formal Linguistics, ed. Charles B. Chang and Hannah J. Haynie, 516-524. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings

⁵ Treiman, R. (1983) The structure of spoken syllables: Evidence from novel word games. *Cognition* 15, 49-74.

Treiman, R. (1986) The division between onsets and rimes in English syllables. *Journal of Memory and Language* 25, 476-491.

ելության, հանդես է գալիս որպես անշեշտ/թույլ և շեշտված/ուժեղ վանկերի սխտեմատիկ հաջորդականություն:

Վանկերում –ըգ- մասնիկը զետեղվում է այնպես, որ յամբական ոտք կազմվի (ոչ- գաղտնալեզու հայերենի չափական կառուցվածքի նմանությամբ).

(6)	Հիմք-լեզվի բառ	Գաղտնաբառ	Յամբական ոտք
	[հայր]	հը.գա'յր	(.*)
	[յերինջ]	յը.գե.թը.գի'նջ	(.*) (.*)
	[ալելուկ]	ը.գա.վը.գե.լը.գու'կ	(.*) (.*) (.*)

Հարկ է նշել, որ երկվանկ ոտքերում հիմք-բառերի հանգերը գտնվում են ոտքի հիմնա-մասի դիրքերում: Սա, իհարկե, պատահական չէ: Հայերենում հանգը (ինչպես նաև հանգին հաջորդող աջադիր տարրերը), ի տարբերություն մենահատույթ վանկասկզբի (հմտ. C.VC կամ C.VC<C>⁶), հիմնականում կազմում է վանկի առավել մեծ հատվածը⁷: Հետևաբար, հանգերն ավելի շատ ինֆորմացիա կարող են տալ հիմք-բառի մասին և, այդպիսով, օժանդակել «խոսողների» կողմից հնչող գաղտնաբառի ընկալմանը: Գտնվելով ուժեղ դիրքում՝ ոտքի հիմնամասում, հիմք-վանկը նաև շեշտի միջոցով է առավելագույնս ընդգծվում⁸:

«Գաղտնի» բառերի, ասել է թե՛ ելքային արտահայտությունների դիքմային հերթագա-յությունները ղեկավարվում են լեզվում ոտքերի վերաբերյալ պարտադիր պայմաններով: Ընդհանրապես, յուրաքանչյուր հիմք-վանկի ծախ եզրը ելքային ձևում պետք է համապատասխանի ոտքի ծախ եզրին: Քանի որ տվյալ լուղիքնը պահանջում է, որ գաղտնաբառե-րը տրոհվեն յամբական երկվանկ շարքերի, վանկային ոտքի երկճյուղ/երկանդամ (binary) լինելու պայմանը բավարարվում է միավանկ բառերում մասնիկի զետեղմամբ, օրինակ՝ սու'ր→ սը գու'ր, լու'→ լը.գու', որոնցում –ըգ-մասնիկի ը-ն և հիմք-վանկի հանգի ծայնավորը ապահովում են երկվանկ ոտքի առկայություն:

⁶ Բառերի եզրերում գտնվող բաղաձայնը (հատուկ արտոնման պայմաններով) դուրս է թողնվում չափական հաշվածման գործընթացի որոշակի փուլից, քանի որ ածանցման հաջորդ փուլում այն դառնում է հաջորդող վանկի սկզբնաբաղաձայնը: Լեզվի տեսության մեջ սա կոչվում է «վերջադիր բաղաձայնի արտաչափական-ություն» (Final Consonant Extraprosodicity): Չնական արտահայտություններում արտաչափական տարրն առանձնացվում է հատուկ փակագծերով, օրինակ՝ ժպի տ -ժպի <տ>→ ժպի.տով:

⁷ Տես Գրիգորյան, Վ (1976) *Հայոց լեզվի հանգաբառարան*, Երևան, ՀՍՍՀ ԳԱ

⁸ Harris, J & G. Lindsey (2000) Vowel patterns in mind and sound In: N. Burton-Roberts, P. Carr & G. Docherty (eds.) *Phonological knowledge: conceptual and empirical issues* 185-205, Oxford, OUP: 3).

Մինչև այս պահը մասնիկի գետեղման մեխանիզմը բավականաչափ պարզ է թվում: Սակայն, որոշ հարցեր, այնուամենայնիվ, պարզաբանումներ ու առավել մանրամասն վերլուծություն են պահանջում.

1. Ինչպիսի՞ լուծում են ստանում խորքային և մակերեսային ձևերի միջև եղած ան-համապատասխանությունները «Ծտի լեզվում»,

2. Արդյո՞ք հիմք-լեզվի բոլոր ֆոնոտակտիկական սահմանափակումները նույն դրսե-վորումներ են ունենում նաև գաղտնալեզվում:

Վերը բերված օրինակները ներկայացնում են CV(C) կամ CVC(C) վանկային կառուց-վածքներ: Այժմ վերլուծենք խորքային CCV(C) և ՇՊ (չչական+պայթական)VC ձևերը: CCV(C) կառույցը հայերենում վանկատվում է C.CV(C) մասերի (ա), իսկ ՇՊVC(C) կառույցն ընդունում է Շ.ՊVC(C) ձևը (բ).

(8) <i>Հիմք-լեզվի բառ</i> <i>Վանկատում</i> <i>Ը-ի</i> <i>- գաղտնաբառ</i>			
		<i>գետեղում</i>	
ա. CCVC	С. CVC	Ср.СVC	Ср.գը.Ср.գVC
/քսակ/	/ք.սակ/	[քը.սակ]	քը.գը.սը.գակ
/սլաք/	/ս.լաք/	[սը.լաք]	սը.գը.լը.գաք
բ. ՇՊVC	Շ.ՊVC	ԸՇ.ՊVC	ը.գըՇ.Պը.գVC
/սկիզբ/	/ս.կիզբ/	Ըս.կիզբ	ը.գըս.կը.գիզբ
/զգույշ/	/զ.գույշ/	Ըզ գուշ	ը գըզ գը.գուշ
/սպիտակ/	/ս.պի.տակ/	Ըս.պի.տակ	ը գըս պը գի տը գակ

Ենթադրվում է, որ «Ծտի լեզվով» հաղորդակցվողները որպես մուտքային ձևեր գործածում են մակերեսային արտահայտությունները: Նրանց նման վարվելակերպը, թերևս կարելի է հիմնավորել այն իրողությամբ, որ հիմք-լեզուն մակերեսային մակարդակում հանդես է գալիս արդեն իսկ բոլոր անհրաժեշտ հնչյունական փոփոխությունների ենթարկված և կազմության համընդհանուր ու լեզվահատկանշական պարտադիր պայմանները բավարարած:

Խելամիտ ու շատ ավելի հեշտ է բանեցնել հիմք-լեզվի արդեն իսկ պատ-րաստի, լավ կազմված վանկերը, քան մի քանի փուլեր անցնել՝ խորքային արտահայտություններից մինչև գաղտնալեզվի ձևերը: Այսպես, ասենք՝ /կ.րակ/ խորքային ձևից սկսելիս, խոսողից կպահանջվեր նրանում գետեղել *-ըգ-* մաս-նիկը, ինչն իր հերթին կհանգեցներ կը.գ.րա՛կ ձևին: Այստեղ կը.գ հատվածում երկրորդ վանկը ակնհայտորեն խախտում է ոտքի երկան-դամությունը (foot binarity): Խոսողը հաջորդ քայլում պիտի մտածեր *հավելման գործողության* (augmentation strategy), այսինքն՝ կը.գո՛րը.գա՛կ ձևում միջուկի դատարկ դիրքը (նաև պոտենցիալ շեշտակիր դիրքը) լրացնելու մասին: Փաստորեն,

կը.գժ՝ կառույցը այս գաղտնալեզվի համար «սխալ» կազմված վանկ ունի, եթե հաշվի առնենք հետևյալ երկու գործոնները.

(9) ա. գժ՝ վանկում բացակայում է պարտադիր միջուկային բաղադրիչը

բ. կը. գժ՝-ն խախտում է ոտքի երկանդամ լինելու պայմանը.

(10) ա.

σ	բ.	σ	σ
	գ		
N		N	N
գժ՝		կը. գժ՝	

Խոսողի առջև մահ մեկ այլ խնդիր էլ է ծառանում. *ի՞նչ հատույթով լրացնել միջուկի դատարկ դիրքը*. Այս լրացումը կարող է կատարվել կամ (ա) պատճենելով մասնիկի միջուկի ծայնավորը (տվյալ դեպքում ը-ն) կամ էլ (բ) գետնեղել մի որևէ չեզոք ծայնավորական հա-տույթ:

(11) ա. C V C V կամ բ. կ ը գ զ

կ	ը	գ	զ	C	V C V (չեզոք)

Այս բոլոր քայլերից խուսափելու համար, «Ծոփ լեզվով» խոսողները պարզապես վերց-նում են հիմք-վանկի մակերեսային ձևը, և այն ենթարկում անհրաժեշտ փոփոխությունների: Մակերեսի գաղտնավանկային ը-ն այստեղ հսկայական դեր է կատարում, քանի որ վերջինիս շնորհիվ բոլոր վանկային միջուկները մակերեսում ունենում են զբաղեցված դիրքեր:

(12) *խորքային ձև* *Մակերեսային ձև (Ը-ն՝ գետնեղված)* «Ծոփ լեզու»

/կ.րակ/	[կը.րակ]	կը.գը.րը.գակ
/ս.խալ/	[սը.խալ]	սը.գը.խը.գալ
/ք.թոց/	[քը.թոց]	քը.գը.թը.գոց
/գ.դալ/	[գը.թալ]	գը.գը.թը.գալ
/շ.վի/	[շը.վի]	շը.գը.վը.գի

ՇՊV(C) ձևերը նույն սկզբունքով են փոփոխվում, ինչ որ CCV(C) ձևերը. գաղտնալեզվի ձևերը առնչվում են բացառապես մակերեսային արտահայտությունների հետ: Վերցնենք օրինակ՝ *սպիտակ* (/ս.պի.տակ/ → [ըս.պի.տակ]) բառը. համապատասխան գաղտնի ձևը ստանալու համար -ըգ- մասնիկը կցվում է լուղլինգի կանոնի համաձայն, կազմելով ը. գը՛ս. -պը. գի՛տը. գա՛կ ձևը: «Ծոփ

* Սիգմա σ տառով նշանակվում է վանկը:

լեզվին» տիրապետողները անհավատալի հմտությամբ են լուծում շփականով սկզբնական վանկավերջի խնդիրը: Սա լավագույնս երևում է նրանց կապակցված խոսքում.

(13)

<i>խորքային հիմք-նախադասություն</i>	ա. /դու մի սկս-իր/	բ. /եղ մարդ-ն սպա չէ/
<i>մակերեսային վանկատում</i>	[դու.միս կը.սիր]	[էտ.մարթ.նըս.սպա.չէ]
<i>«Ծոխ լեզու»</i>	դը.գու՛մը.գի՛ս.կը.գը՛սը.գի՛ր	ը. գէ՛տ.մը. գա՛րթ.նը. գը՛ս.սը. գա՛չը. գէ՛

Ակնհայտ է, որ գաղտնալեզուն կառուցվում է բանավոր խոսքի հիման վրա, որն էլ իր հերթին նույնացվում է մակերեսային ձևերի հետ: Այլ կերպ ասած՝ լուղլինգը բանեցնում է բառերի ոչ թե հնչույթաբանական (=խորքային), այլ հնչյունաբանական (=մակերեսային) կառուցվածքները: Այդ է պատճառը նաև, որ խորքային համը և/կամ կրկնակ հատույթ-ները գաղտնալեզվի ձևերում անտեսվում են և, հետևաբար՝ դրանցից բացակայում:

(14)	<i>խորքային ձև</i>	<i>Ֆոնետիկական ձև</i>	<i>Գաղտնալեզու</i>
	/հով.հան.նես/	[հո.վա.նես]	հը.գո.վը.գա.նը.գես
	/ուղ.ղա.կի/	[ու.ղա.կի]	ը.գու.ղը.գա.կը.գի
	/ին.նե.րորդ/	[ի.նե.րորթ]	ը.գի.նը.գե.րը.գորթ

Քննարկման մյուս հարցն այն է, թե արդյո՞ք հայերենի հիմք-լեզվի բոլոր ֆոնոտակտի-կական սահմանափակումները նույնությամբ գործում են նաև «Ծոխ լեզու» կոչվող գաղտնալեզվում: Ըստ էության, «Ծոխ լեզուն» գործարկում է հիմք-լեզվի վանկերը՝ VC (ըգ) մասնիկը գետեղելով օրինական (C)(C)V(C)(C) վանկերում: Արդյունքում առաջանում են բացարձակապես օրինական CV.CV(C)(C) կամ V.CV(C)(C) հնչաշարեր.

(15)	<i>Վանկի տեսակը</i>	<i>Հիմք-բառ</i>	<i>/ըգ/ մասնիկ</i>	<i>Գաղտնալեզվի բառ</i>
	CV	[բու]	բը.գու	բը.գու՛
	VC	[իժ]	ը.գիժ	ը.գի՛ժ
	C.CV	[կըծու]	կը.գը.ծը.գու	կը.գը՛.ծը.գու՛
	VCC	[այտ]	ը.գայտ	ը.գա՛յտ
	CVC	[սար]	սը.գար	սը.գա՛ր
	C.CVC	[խըրատ]	խը.գը.րը.գատ	խը.գը՛.րը.գա՛տ
	CVCC	[միրք]	մը.գիրք	մը.գի՛րք
	C.CVCC	[բըրինծ]	բը.գը.րը.գինծ	բը.գը՛.րը.գի՛նծ

Յետաքրքիր է, որ նույն մոտեցումը չի ցուցաբերվում մակերեսային սկզբնական Cյ (սա-հունային / հատույթով) բաղաձայնախմբեր պարունակող հիմք-վանկերի նկատմամբ, ինչ-պես օրինակ՝ *կյանք, նյութ, գյուղ, սկյուռ, և այլն*: Cյ բաղաձայնախմբերը հայերենում չեն խախտում *թույլատրելի նվազագույն վանկասկզբի սկզբունքը (ԹԼՎԱ)*¹⁰.

(16)

*	σ	σ	σ	σ
/\	/\	/\	/\	/\
O N	O N O	O N O N O		
/\				
դ	յ	ու	ր	ի

«Ծոփ լեզուն» սակայն՝ *վանկասկզբի* որևէ քմայնացված բաղաձայն չի հանդուրժում: Այս-տեղ ավելորդ չէ նշել, որ *վերջադիր* բաղաձայնական զուգորդություններն այս գաղտնալեզվում գործում են բացառապես այն սկզբունքներով, որոնք բնորոշ են հիմք-լեզվին: Այնուամենայնիվ, հանգի բաղադրիչի ամբողջականությունը չխախտելով, գաղտնալեզվի կանոնները ճեղքում են C₁ զուգորդությունը¹¹, ապա հիմք-լեզվի գաղտնավանկային Ը-ի զե-տեղման մեխանիզմը կիրառում այս գաղտնալեզվում նախասկզբնական C.C համարվող C.₁ բաղաձայնական զուգորդության նկատմամբ: Վերջինս մակերես է դուրս գալիս գաղտնավանկով՝ C₁բ.C₂ (C₂=յ), *1ս.յուն/— [սր.յուն]*՝ *1ս.րահ/ — [սր.րահ]* կառույցի նմանությամբ: Յենց այս C₂.CVC ձևն էլ որպես մուտքի ձև է ծառայում գաղտնաբառի կազմավորման համար:

(17)	Հիմք-բառ	Գաղտնալեզվի վանկատում	Ը-ի զե-տեղում	Գաղտնաբառ
	C ₁ VC(C)	C. ₁ VC(C)	C ₂ .յVC(C)	C ₂ .գը. յթ. qVC(C)
	[հ'ուս]	/հ.յուս/	/հը.յուս/	[հը.գը.յթ.գուս]
	[ծ'ուն]	/ծ.յուն/	/ծը.յուն/	[ծը.գը.յթ.գուն]
	[կ'անք]	/կ.յանք/	/կը.յանք/	[կը.գը.յթ.գանք]
	[ծ'ուղ]	/ծ.յուղ/	/ծը.յուղ/	[ծը.գը.յթ.գուղ]
	[լ'արթ]	/լ.յարթ/	/լը.յարթ/	[լը.գը.յթ.գարթ]
	[թ'ուր]	/թ.յուր/	/թը.յուր/	[թը.գը.յթ.գուր]

ԵC₁ զուգորդություններ պարունակող վանկերը գաղտնալեզվի համապատասխան ձևեր ընդունելու համար անցնում են հետևյալ փուլերը.

¹⁰ Թույլատրելի նվազագույն վանկասկզբի սկզբունքի (*Minimum Allowable Onset Principle*) համաձայն վանկի սահմանագիծը դրվում է այնպես, որ վանկասկզբն ունենա նվազագույն երկայնություն այնքանով, որքանով այն համապատասխանում է *պարտադիր վանկասկզբի սկզբունքին*:

¹¹ Shu Idsardi, W. & E. Raimy (2005) *Remarks on language play*. Ms. University of Maryland and Swarthmore College.

1. Շչականը ստանում է վանկավերջի դիրք՝ ը. գըԾ:
2. Հիմք-լեզվում օրինական համարվող Cj վանկասկիզբը տրոհվում է երկու «վանկի»՝ C.CVC = C.jVC:
3. Վանկասկզբի և ներածանցի հատույթները համապատասխանեցվում են հիմք-լեզվում լավ կառուցված երկվանկ ոտքի կադապարին:
4. Աջակողմյան հանգը փոխակերպվում է՝ ինչպես սովորաբար:

Տեսնենք, թե ինչպես է այս կանոնակարգը գործում իրական օրինակների վրա.

(18)	Հիմք-բառ	սկյուռ	սփյուռք
1.	Նախասկզբնական (C)չականին տալ վանկավերջի դիրք	ըս.կյուռ	ըս.փյուռք
2.	Տարրալուծել Cj զուգորդությունը	ըս.կ(ը).յուռ	ըս.փ(ը).յուռք
3.	Կազմել երկվանկանի ոտք (.*)	ը.գըս.կը.գ(ը) (.*)(.*)	ը.գըս.փը.գ(ը) (.*)(.*)
4.	Ավարտել գործընթացը մնացած վանկերում	յը.գուռ (.*)	յը.գուռք (.*)
	Գաղտնալեզվի բառ	ը.գըս.կը.գը.յը.գուռ	ը.գըս.փը.գը.յը.գ ուռք

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ օրինական վանկասկզբի հատույթները ճեղքելու պատճառն ամենևին էլ ինչույթաբանությամբ չի պայմանավորված: «Ծօի լեզվով» խոսողների ոչ-լեզվաբանական (naive) բացատրություններից պարզ է դառնում, թե ինչու են Cj զուգորդությունները գաղտնալեզվում ամընդունելի: Ինֆորմանտները կարծում են, որ հիմք - լեզվի բառերը ներածանցով հնարավորինս հաճախ ընդմիջելը (ինչույթաբանական ձևակերպումով՝ վանկասկզբի ճյուղավորումը) դժվարացնում է գաղտնաբառի վերծանումը, ապակողավորումը: Բնիկ խոսողների այս փաստարկը համահունչ է տեսական այն վարկածին, թե խոսքի ընկալման ժամանակ վանկասկիզբն «ապահովում է բառային մուտքերի ու վանկաբաժանման սահմանագծերի մատչելիությունը»¹²: Եվ, քանի որ գաղտնալեզվի նպատակն, ի սկզբանե հաղորդակցությունը օտարներից ծածուկ պահելն է, ապա խոսողները ճեղքում են նաև ոչ-գաղտնալեզու հայերենում թույլատրելի սկզբնական բաղաձայնական զուգորդությունները՝ բառային միավորների մատչելիության գործընթացը որքան հնարավոր է բարդացնելու, խճճելու համար: Ընկալման գործոնի հետ առնչվող այս

¹² Content, A., Kearns, R. K. & Frauenfelder, U. H. (2001) Boundaries versus onsets in syllabic segmentation *Journal of Memory and Language* 45:197

հանգամանքը ևս վկայում է հայերենում վանկերի ստորակարգական կառուցվածքի մասին:

Գաղտնալեզվի «կանոնների» քննության մեջ, ընդհանուր առմամբ, արտացոլվում է այն իրողությունը, որ նույնիսկ անգրագետ, անգրաճանաչ մարդիկ կարող են զարմանալիորեն լավ տիրապետել լեզվի կառույցներին, հմտորեն բանեցնել վանկի բաղադրիչներն ու ենթաբաղադրիչները, ավելին՝ կիրառել վանկատման բարդ մեխանիզմներ՝ առանց երբևիցե գիտակցորեն տիրապետելու համապատասխան «կանոններին»¹³:

Հայերենում գաղտնալեզվի/բառախաղի հնչույթաբանական վերլուծությունը հետաքրքիր ու յուրահատուկ միջոց է ծանոթանալու, հաղորդակից լինելու բնիկ խոսողների լեզվական բնագոյներին: Առավել զարմանալի է հայտնաբերել գաղտնալեզվով խոսողների «անգիտակցական տեղյակությունը» ընկալման գործընթացներին ու այդ գիտելիքը հմտորեն կիրառելու նրանց բացառիկ կարողությունները:

Բանավոր հաղորդակցման մշակույթներում գաղտնալեզու ստեղծելու և այդ «լեզուն» մեկից մյուսին փոխանցելու փաստն ինքնին բավարար է եզրակացնելու, որ գաղտնալեզվում արտահայտությունների կաղապարները կառուցվում են *համալեզվական* և անշուշտ՝ խնդրո առարկա լեզվին հատուկ կանոնների ու սահմանափակումների համատեղ ազդեցությամբ. «Ծտի լեզվի» չափական արտաբերության մեջ, օրինակ, նկատելիորեն ընդգծվում են հայերենին բնորոշ բառային շեշտն ու յամբական ոտքի կառուցվածքը:

¹³ Denham K. (2005) Ludlings Teach Language Diversity and Change: From Pig Latin to Ubbly Dubby. Western Washington University NCTE 2005 – Pittsburgh, Pennsylvania.